

فرد، کورنی، خیل، قوم، قبيله، ملت، ملیت، امت او بشریت پیژندنه

پوهنیار فیاض گل مظلوم یار

د دې لپاره چې د هېواد ځوان پښت د لوست لپاره یو څه وړاندې کړو، ښه به وي چې تر (ملت) وړاندې او وروسته رغنده جوړښتونو ته اشاره وکړو او د هغو پر تعریف لنډه رڼا واچوو. **فرد:** یو ځانگړی شخص دی، له نورو څخه جلا ځانگړي ضرورتونه او هدفونه لري او پر بل چا یا شخص د وپشنې وړ نه دی. لکه څنگه چې په ژبه کې (غږ) د ژبې تر ټولو کوچنی واحد دی او پر نورو اجزاوو د تجزیې وړ نه دی، دغسې (فرد) د بشري ټولني تر ټولو کوچنی، وروستی او نه تجزیه کېدونکی واحد دی، هر شخص په واقعیت کې د یوې کورنۍ، خپل، قبیلې، قوم، ملت، امت او بشریت بنسټ جوړوي.

کورنی: د کورنۍ لغوي تعریف: د عمید لغت نامې د کورنۍ لفظ په گڼو ماناگانو سره یاد کړی دی. لکه: کورنی، خاندان، د کور اهل، ښځه او اولادونه.

د کورنۍ حقوقي تعریف: د کورنۍ، حقوق د هغه قواعدو او مقرراتو د ټولگې څخه عبارت دي چې د یوې کورنۍ د غړو او همدارنگه د کورنۍ جوړونکو اشخاصو په مختلفو اړیکو او اړیکو باندې حاکم وي. لکه: میرمن، خاوند، زوی، پلار، مور او.....

د کورنۍ اصطلاحې تعریف: کورنۍ یو حقوقي بنسټ دی چې حد اقل د یو سړي او ښځې د ځانگړې اړیکې پر بنسټ منع ته راځي.

د خپلو خپلوانو په گډون د افرادو هغې ډلې ته ویل کېږي چې یو بل سره ارثي اړیکي لري. کورنۍ د انسانانو هغه ټولنه ده چې د یو گډ اصل له مخې سره راټوله شوي ده.

د افغانستان مدني قانون (۸۶) ماده کورنۍ د دواړو جنسینو د یوې ډلې په توګه د بشر کورنۍ د هغه خپلوانو څخه متسکمه ده چې د یو شریک اصل په وسیله سره راټول شوي وي.

کورنۍ د دوو یا ډېرو کسانو هغه ډلې ته وايي چې اصلي موخه یې ماشوم زیږول او روزل وي. یانې کورنۍ د خلکو هغه ډلې ته وايي چې د وینې یا خپلوی په اړیکې سره تړلي وي، په هره ټولنه کې د کورنۍ چلند بېلابېل وي او همدا چلند یې د ټولنپوهنې د شاگردانو د پام وړ موضوع ده، پوښتنه داده چې کورنۍ دومه مهمه اداره ده، نودنړۍ ټولو ټولنو په شریکه ولې یوه معیاري کورنۍ د بیلگې په توګه رامنځته نه کړه، داسې کورنۍ چې دنړۍ ټولو وگړو منلې او سره پرې

همغري وي. دليل يې دادی چې په هره ټولنه کې ژوند او دخلکو چلند مختلف وي او ناشونې ده چې ټول دې په يوه ډول وي.

د اسلامي نظريې له مخې حضرت ادم او حوا د ځمکې په مخ لومړنۍ کورنۍ رامنځته کړه. اسلام دنکاح امر وکړ چې بنځه او نرسره يوځای شي او کورنۍ رامنځته کړي.

➤ ارسطو وايي: هغه بشر چې ټولنه کې يوازې ژوند کوي يا خداى دى يا حيوان. بشر ټولنيز موجود دى. خپلې اړتياوې په يوازې ځان نشي پوره کولای ځکه کورنۍ ته اړ کېږي.

➤ پروفيسور ميکايوروايې: کورنۍ هغه ډله ده چې د جنسي اړيکې له امله رامنځته شوې وي.

➤ بوگارډس وايي: کورنۍ يوه وړه ټولنيزه ډله ده، چې يو مور، يو پلار او بچي يې په کې وي.

➤ گيلن وايي: کورنۍ دهغو خلکو ډله ده چې دوينې نږدې اړيکه ولري.

➤ ینگ او ميک وايي: کورنۍ د دوو يا ډېرو کسانو هغه ډله ده چې په خپلو کې دوينې، واده

يا خپلوۍ اړيکه ولري.

➤ نمکاف وايي: کورنۍ د مور، پلار او بچو ټولنه ده.

➤ ويليم گراهم سيمنروايې: کورنۍ هغه ټولنيزه اداره ده چې دوه نسلونه ولري او په خپلو کې

يې دوينې خپلوي يا اړيکه وي.

په انساني ټولنه کې د افرادو هغې ډلې ته وايي چې په يوه کور کې ژوند کوي او يو بل سره د وينې شراکت يا اړيکې لري. کورنۍ د بشري ټولنې يو واحد دى. ځينې بشر پوهان بيا مور او اولادونه يانې (مېړه، بنځه او اولادونه) چې د يوې کورنۍ هسته گڼل کېږي او تر دې لږ څه په لويه کچه، خپل او خپلوان چې په يوه گډ ځای کې اوسېږي، دې ډول جوړښت ته (کورنۍ) وايي. د کورنۍ يو بل تعريف په دې ډول دى: د پلار، مور او اولادونو په گډون د افرادو يوه ډله ده چې معمولاً د پلار تر رياست لاندې ژوند کوي. د دې تر څنگ (کورنۍ) لږ په لويه کې داسې تعريفوي:

خپل: په ډېرو قومونو او ملتونو کې د (خپل) پورې نه شته، خو په پښتو کې دا پورې ډېره څرگند ده او مور د پښتنو په هره قبيله کې څو څو خپلونه لرو. خپل په دې ډول تعريفېږي: د څو کورنيو يوه ټولگه ده چې واحده منشا لري. خپل په يوه محدوده جغرافيه کې اوسي او زيات جغرافيايي پراخوالی نه لري.

قبيله: د څو کورنيو، خېلونو، تېرونو يا طايفو يوه ټولگه ده چې گډ اقتصادي اړيکي او د وينې گډه ريښه لري. د قبيلې يو بل تعريف دا دی: د کورنيو داسې يوې ټولگې ته ويل کېږي چې مشترک نيکونه ولري او دا نيکونه واقعي بڼه لري.

قبيله هم د ټولنيز نظام يوه کرې ده، په دې کې بېلابېلې ډلې يا قومونه راټول شوي وي يا په بله وينا دا هغه بنځي او نارينه دي چې په خپلو کې دوينې اړيکه ولري، په يوه ځانگړې جغرافيه کې ژوند کوي او دخپلوی احساس په کې وي. همدا قبيلې زياتره سياسي، ټولنيزې، اقتصادي او مذهبي مسوليتونه ترسره کوي.

د يوې قبيلې خلک له يوه نسله وي، رسمي، رواجونه او کلتوري پانگه يې سره ورته وي، په کليواله ټولنه کې کډوال (کوچي) قبایل ډېر ليدل کېږي.

ځېنې نور بيا قبيله په دې ډول تعريفوي: يو ټولنيز جوړښت دی چې څو کلي، ناحيې او خېلونه رانغاړي، مشترک فرهنگ، واحد ژبه، گډه ځمکه او واحد نوم لري. طبيعي خبره ده چې گډ اقتصادي اړيکي لري او جغرافيايي محدوده يې نسبتاً پراخه ده.

قوم: د قبيلې په انډول لوی ټولنيز جوړښت دی چې کېدی شي له څو قبيلو څخه جوړ وي، نسبتاً عصري ژوند او صنعتي اقتصاد لري. ځېنې بشر پوهان بيا قوم په دې ډول تعريفوي: د انسانانو هغه ډله ده چې د اصل و نسب گډه ريښه لري، گډ فرهنگ، گډه ژبه، او گډ چلند لري.

د پورتنیو جوړښتونو تر څنګ په افغاني پښتنې ټولنه کې د پښې، تپې، گوندي، تېر، پلرني او ځينې نورې نومونې او جوړښتونه هم شته چې زياتره په نورو ملتونو او قومونو کې دا ډول جوړښتونه نه شته. دا ډول جوړښتونه تر ډېره بريده په عربو، پښتنو او ځينو نورو قومونو کې ترسترگو کېږي.

ملت: ملت ته د قران کریم په (البقره) او (آل عمران) سورتونو کې اشاره شوې، په انگرېزي ژبه کې ورته Nation کليمه کارېږي چې اصلاً د لاتيني ژبې د Natio څخه اخيستل شوې، د (تولد کېدو) مانا بڼندي، د ملت عربي شکل په پښتو او دري ژبو کې هم کارېږي، په پښتو کې (ولس) هم کارېږي چې له ملت سره تقريباً مترادفه کليمه ده، په ځينو ژبو کې (قوم) هم د ملت په مانا کاروي. ځينې پوهان وايي:

د گڼو (سياسي، اقتصادي، نظامي او کډوالی او نورو) ... اړتياوو له مخې د گډو وجوهاتو له امله د قومي ډلو گډون ته ملت ويل کېږي. ځينې بشر پوهان بيا وايي: د قومونو هغې ټولگې ته ويل کېږي چې په واحد جغرافيه کې اوسېږي، گډ ارزښتونه او گډ عقايد لري.

دانسانانو هغه ډلې ته ویل کېږي چې د شریک فرهنگ، نژاد، رسنیو او دیوې ژبې او یو واحد حکومت لرونکي او یاد وحدت لرلو په هڅه کې وي.

دانسانانو هغه ټولني ته ملت وايي چې په ثابت او دوامداره ډول په یوه معینه جغرافیایي ساحه کې ژوند ولري او دوی عمومي گډ اهداف، منافع او ماضي ولري او یوې مشترکې اینده لپاره هم امیدواره وي، د ملت په پېژندنه کې د دولت شتون شرط نه دی لکه: دکشمېر خلک چې ملت گڼل کېږي، حال دا چې دولت یې ثابت نه دی خو د نفوسو لپاره د دولت شتون شرط دی.

ټولنیپوهان په دې نظر دي چې د یوه نژاد او وینې پر بنسټ د یوه سوچه ملت جوړېدل ناممکن دي. دوی وايي: کېدی شي د یوه دین، یوه نژاد او یوې ژبې خلک په بېلا بېلو هېوادونو کې ژوند وکړي. خو خپلواک ملتونه وي. دوی د ساري په توگه د (سویس) هېواد یادوي، چې خلک یې په الماني، فرانسوي، لاتیني او ایټالوي ژبو خبرې کوي، خو سویس یو ملت دی. ځینې بیا دې ډول ملتونو ته (قراردادي) ملتونه هم وايي. امریکا متحده ایالات، کاناډا، بلجیم او ځینو نور هم په دې ملتونو کې گڼل کېږي. د بشريپوهانو په نظر (گډه جغرافیه، د یوه واحد دولت تابعیت، گډې گټې او زیانونه، گډ ارزښتونه او باورونه د یوه ملت جوړونکي عناصر دي) ځینې نور بیا خبره نوره هم رالاندوي او وايي ((د یوه واحد دولت وگړي یو ملت دی))

ملت یوې داسې ټولني ته ویل کېږي چې اوسېدونکي یې د یوې ځانگړې جغرافیې دننه د یو واحد دولت تر کنټرول لاندې په یوه داسې سیاسي ټولنه کې ژوند کوي، چې په گټو او زیان کې گډ وي، گډ ارزښتونه ولري او ویې وپالي. په ملت جوړونه کې دولتونه، ولسونه او خلک سره یو ځای کېږي او په داسې ډول ترې یو ملت جوړوي، چې په اوږده موده کې د دغه هېواد د ثبات سبب شي. په ملت جوړونه کې ټولنیزه هماهنگي او اقتصادي وده ډېره مهم گڼل کېږي. پخوا یې د ملت متشکله عناصر یوه قومي او نژادي منشا، گډ مذهب، گډه ژبه، گډ کلتور، واحد جغرافیه او گډ تاریخ گڼل، چې دا ټول په یو وخت کې، نه پخوا او نه اوس د نړۍ په ملتونو کې پیدا کېدی شي، خو هر یو یې تر یوه حده رول لري. که دا ټول عناصر حتمي وي، نو ممکن په نړۍ کې ډېر کم ملتونه موجود وي. د نړۍ څه د پاسه ۲۰۰ هېوادونو په یو کې هم یوازې یو ملت ژوند نه کوي، همدا راز په دغو ۲۰۰ هېوادونو کې یوازې ۱۳ هېوادونه دي، چې یوازې یوه ژبه په کې ویل کېږي او یوازې په یوه کوچني هېواد کې چې یوه جزیره ده یوازې یو مذهب لري او په نورو ټولو هېوادونو کې تر یوه د زیاتو قومونو او ژبو خلک او د بېلابېلو مذهبونو پیروان ژوند کوي.

ملت او مليت يوه مانا لري؟ پر افغانستان باندې د پخواني شوروي تر يرغل وروسته د (مليت) اصطلاح د يوه قومي تشکل لپاره وکارېدله، تردې وړاندې دا اصطلاح په دې مانا نه کارېدله، د روسانو هدف دا و چې د افغانستان لږ کيو قومونو ته د (مليت) په نامه د هويت يوه نوې بڼه ورکړي او هغوی گڼي په دې اصطلاح کې لږ شان لوی وښيي او له پښتنو سره يې د کمي انډول کچه برابره کړي، روسانو په دې اصطلاح کې خپل سياسي اهداف درلودل، د کليمې د حقيقي مفهوم له مخې (مليت) قومي يا ټولنيز جوړښت نه دی. (مليت) (Nationality) ده او (مليت) (Nation) دی. مليت په واقعيت کې د (ملت) څرنگوالی او جوهر تشریح کوي، خو روسانو دا کليمه دلته د قوم او ملت ترمنځ د يوه بل تشکل لپاره وکاروله. د ساري په توگه له يوه جرمن څخه که وپوښتل شي هېواد دې کوم دی؟ هغه به ووايي جرمني، (مليت) دې څه دی؟ نو هغه به ووايي () (به وایي جرمني، يا لکه له کوم افغان څخه چې په بهر کې د (مليت) په باب وپوښتل شي نو هغه به ووايي افغان يم. پاتې دا چې (مليت) د (ملت) تشریح ده نه قومي تشکل.

امت: تر (ملت) نسبتاً لويه دايره ده، کېدی شي د څو ملتونو يوه ټولگه په کې راټوله وي، امت په لغت کې (هر څيز) ته ويل کېږي، په اصطلاح کې د هغو خلکو ټولگې ته ويل کېږي چې گډ اعتقادي، سياسي او معنوي ارزښتونه لري. ځينې بيا (امت) همغې ډلې ته وایي چې واحد امام ولري. د (امت) کليمه په قران کریم کې (۲۴) ځله راغلې ده. د مشر، لارښود، نمونه، دين او ائين ماناگانې رانغاړي. يا د انسانانو هغې ډلې ته وایي چې د يوې عقيدې پلوي کوي. د (اسلامي امت) مفهوم هم له همدې مانا څخه الهام اخلي، (اسلامي امت) په پراخ مفهوم سره هغه خلک دي چې گډ اعتقادات او واحده قبله لري. حضرت علي (رض) ديني او الهي ټولني ته امت وایي.

د اسلام په سياسي نظرياتو کې د (امت) اصطلاح کارېږي او هغو خلکو ته چې د نژاد، رنگ او ژبې له توپير پرته په اسلامي حکومت کې اوسېږي، ټولو ته اسلامي امت وایي، د امت اساسي بنسټ اعتقاد دی، نه رنگ، ژبه، وینه او نژاد.

بشریت: په بشري تشکل کې د بشریت اصطلاح هم کارېږي، تر اسلامي امت وروسته د بشریت اصطلاح يوه لويه او پراخه دايره رانغاړي، د بشر هر ډول، په هر اعتقاد چې وي، ټول په دې دايره کې شاملېږي، بشریت په حقيقت کې د (بشر) څرنگوالی ښيي، لکه (مليت) چې (ملت) توضیح کوي. د پورته اصطلاحاتو له تعريفونو څخه هدف دا و چې کله کله ځينې خلک له ټولنيزو اصطلاحاتو څخه ناسمه گڼه پورته کوي او يوه ټولنيزه اصطلاح هم د سياسي غرضونو لپاره کاروي، دا هره

اصطلاح ځانته پراخه توضیح او تشریح غواړي، خو په دې لیکنه کې یوازې په لنډیز سره ورته اشاره وشوه.

ماخذونه

۱. یون، محمد اسمعیل. (۱۳۹۷). ملي هویت ملي عزت. د افغانستان ملي تحریک: فرهنگي خانګه

۲. مظلوم یار، فیاض گل. (۱۳۹۹). د ټولنپوهنې بنسټونه. جلال اباد: اصلاح افکار خپرندویه ټولنه.

۳. مظلوم یار، فیاض گل. (۱۳۹۸). د افغانستان سیاسي جغرافیه. جلال اباد: اصلاح افکار خپرندویه ټولنه

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**